

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ Ἰδέα τοῦ Πολιτεύματος.

§ 143. Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς Πολιτείας. — Πολίτευμα.

Ἡ πολιτεία ὑφίσταται μὲν ἐν σπέρματι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς συστάσεως τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἄρχεται δρῶσα ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐξέρχεται τοῦ μεμονωμένου τῆς πατριᾶς καὶ τῆς φυλῆς βίου. Ἡ πρώτη ἱστορικὴ κίνησις τοῦ ἀνθρώπου, τελειότερόν τι ἐπιδιώκοντος, εἶνε ἅμα καὶ ἡ πρώτη ἐνέργεια τῆς πολιτείας. Αὕτη ὡς ἠθικὴ ἰδέα ὑφίσταται τὰς μεταμορφώσεις τῶν καιρῶν καὶ τῶν λαῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις διατελεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ὑπέροχος ἐκείνη δύναμις, ἥτις λαμβάνουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ λίκνου τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως διὰ μυρίων φάσεων καὶ ἀνακυκλώσεων ὀδηγεῖ αὐτὸν εἰς πραγμάτωσιν τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ εὐγενεστάτου τούτου προϊόντος τῆς πολιτείας.

Ἐν τῇ συγκεκριμένῃ καὶ ἐξωτερικῇ αὐτῆς μορφῇ ἡ πολιτεία κατὰ τόπον καὶ χρόνον ὡς τι ὀργανικὸν ὅλον διαπλάσσεται διὰ τοῦ πολιτεύματος. Τὸ πολίτευμα εἶνε ἡ πολιτεία, ἥτις δι' αὐτοῦ λαμβάνει σάρκα καὶ ὄσῳ· ἄνευ αὐτοῦ εἶνέ τι ἀόριστον ὄν, μὴ ὑποκείμενον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀντίληψιν.

Ὡς συγκεκριμένη παράστασις τῆς ἰδέας τῆς πολιτείας τὸ πολίτευμα ἐκπροσωπεῖ τὸ ἐσώτατον πνεῦμα τοῦ λαοῦ, τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ καὶ κοινωνικὴν ζωὴν καὶ πλαστικότητα· τούτου δ' ἕνεκα ὑφίσταται μετ' αὐτοῦ τὰς μεταμορφώσεις τῶν καιρῶν, τὴν ἐπενέργειαν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν αἰτίων. Συνωδὰ τῇ ἰδιοφυίᾳ καὶ τῇ ἱστορικῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ ἕκαστος λαὸς κέκτηται τὸ προσῆκον πολίτευμα. Εἶνε τοῦτο, καθὰ λέγει ὁ Ἐγγελοσ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας αἰώνων, ἡ ἰδέα καὶ συνείδησις τοῦ λόγου. (1).

Οὐδὲν πολίτευμα δημιουργεῖται αὐτοβούλως ὑφ' ἐνὸς προσώπου·

(1) Philosophie des Rechts, oder Naturrecht und Staatswissenschaft.

ὁ λαὸς πρέπει νὰ ἐκδηλώσῃ δι' αὐτοῦ τὸ περὶ δικαίου αἴσθημα, ἄλλως δύναται μὲν πολίτευμά τι νὰ ὑφίσταται που κατ' ἐξωτερικὴν μορφήν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔχει ἐσωτερικὴν ἔννοιαν ἢ ἀξίαν, μὴ λειτουργοῦν προσηκόντως. Ποικίλα αἷτια ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς αὐτοῦ καὶ ἱστορικῆς ὀργανώσεως καὶ μορφώσεως. Ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται πρῶτιστα πάντων τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φυσικοῦ περιέχοντος. Οἱ παράγοντες τοῦ ἐδάφους, τῆς ἀτμοσφαιρας, δὲν διατελοῦσιν ἀδρανεῖς ἐν τῇ διαπλάσει τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Ἐν τῷ πρὸς τὴν φύσιν ἀγῶνι οὗτος, εὐτονος ἢ ἄτονος, θριαμβεύων ἢ ὑποκύπτων, σχηματίζεται σὺν τῷ χρόνῳ. Τὸ ὄρος, ἡ παραλία, ἡ μεσογαία ποικίλως διατιθεῖσι τὸν ἄνθρωπον, φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς. Συνωδὰ δὲ τῇ ἀρχικῇ ταύτῃ διαθέσει σχηματίζονται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ οἱ κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ θεσμοί, τὸ πολίτευμα. Βεβαίως δὲν κυροῦται ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ὅτι τὸ κλίμα εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν διαπλαστικὸς παράγων τοῦ πολιτεύματος, οὐχ ἥττον ἢ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ ὑπόστασις οὐ σμικρὸν ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῶν δρώντων φυσικῶν παραγόντων. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων, τὸ πολίτευμα ὑφίσταται ἰδίᾳ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐξελιξέως, παρακολουθοῦν ταύτην ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ. Ἐὰν δὲ οἱ λοιποὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, οἷον ἡ ἰδιοκτησία, ἡ οἰκογένεια, ἡ κληρονομία δυσχερῶς μεταμορφοῦνται ἐν ταῖς μεταμορφώσεσι τῶν καιρῶν, τὸ πολίτευμα, ἄτε ἐκπροσωποῦν τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ὑφίσταται σὺν αὐτῇ καὶ εὐρυτέρας ἐκάστοτε ἀλλοιώσεις, ποικίλως μεταμορφούμενον, ἀλλ' αἰετοτε ἐξασκοῦν τὴν πρωτίστην τῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν καὶ ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ, μὴ μενόντων ξένων πρὸς τὰς ἱστορικὰς περιπετείας τοῦ πολιτεύματος.

§ 144. Ἡ θεωρία τοῦ καλλίστου πολιτεύματος.

Οὕτω σχηματιζομένου τοῦ πολιτεύματος, ὑφισταμένου τὴν διηνεκῇ ἐπίδρασιν πλείστων φυσικῶν τε καὶ ἠθικῶν αἰτίων, εἶνε ἀνάξιον λόγου καὶ σχολαῖον τὸ θέμα περὶ τοῦ καλλίστου πολιτεύματος. Μετὰ τὸν Πλάτωνα, παραστήσαντα διὰ τῆς Πολιτείας πρωτότυπὸν τι μᾶλλον ἢ πραγματικὸν εἶδος διὰ καλλιτεχνικῆς συναρμολογίας κοινωνικῶν θεσμῶν, ἀντιστρόφων πρὸς αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οἱ

πλείστοι τῶν Πολιτειοδιφῶν, μηδὲ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξαιρουμένου, εἴτε ἐν φιλοσοφικαῖς συλλήψεσιν, εἴτε ἐν πρακτικαῖς ἀποπειραῖς εὐάριθμοι, ἠξίωσαν νὰ ὀρίσωσιν ἐκ τῶν προτέρων καὶ αὐθαιρέτως τὸ κάλλιστον πολίτευμα, εὐρόντες αὐτὸ ἐν τινι τῶν λειτουργησάντων μέχρι τοῦδε πολιτειακῶν τύπων, πολλάκις δὲ καὶ μὴ λειτουργησάντων. Ἀλλὰ τὸ θέμα τοῦτο δὲν εἶνε ὅσον ὑποτίθεται διαφέρον, οὐδὲ κατορθοῖ ἡ ἔρευνα αὐτοῦ νὰ λύσῃ τὸ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν πρόβλημα τῶν λαῶν, ἢ δ' ἐκ προλήψεως ζήτησις ἐπιφέρει σύγχυσιν μᾶλλον ἢ τὴν προσήκουσαν ἐξακρίβωσιν. Ὡς ἐρρήθη ἤδη, τὸ πολίτευμα εἶνε δημιουργημὰ φυσικῶν καὶ ιστορικῶν αἰτίων, ἐπιδρασάντων ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ, σχόντων δ' ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐμφανίζεται ἐκάστοτε ὁ αὐτὸς ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ· ἐν τῇ περιπετειώδει διὰ τῶν αἰῶνων ἀνελιξοὶ λαμβάνει ποικίλας μεταμορφώσεις καὶ ὑποστάσεις, αἰσθάνεται νέας ροπὰς καὶ ἀνάγκας, ποικίλλουσιν αἱ ιδέαι αὐτοῦ, οὐ ἔνεκα καθίσταται ἀναγκαῖα ἡ τροποποιήσις τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, πρωτίστως δὲ ἡ τοῦ πολιτεύματος. Τὸ πολίτευμα εἶνε ἀγαθὸν καὶ σκόπιμον, καθ' ὅσον δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἠθικῶν ιδεῶν. Πολίτευμα ἄρα ἀπολύτως τέλειον καὶ ἀληθὲς οὐδεμίαν ἔχει ἔννοιαν, ὡς δὲν ἔχει τοιαύτην ἔνδυμα, προωρισμένον δῆθεν νὰ χρησιμεύῃ ὡς τοιοῦτο διὰ πάσας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, διὰ πάσας τὰς ἡλικίας τοῦ βίου καὶ διὰ πάσας τὰς ζώνας τῆς ὑδρογείου σφαίρας. Ἐκαστος λαὸς δημιουργεῖ τὸ ἴδιον πολίτευμα ἐξ ὑποκειμένου τε καὶ ἐξ ἀντικειμένου, προσῆκον τῇ ἰδιοφυίᾳ αὐτοῦ· ἀπόλυτον δὲ πολίτευμα, δυνάμενον νὰ προσαρμοσθῇ ἐξίσου εἰς πάντας τοὺς λαοὺς καὶ καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους, εἰς τὸν ἰδεώδη ἄνθρωπον, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ. Κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην παραλλάσσει ὁ χαρακτήρ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν πολιτειῶν, ὡς παραλλάσσει ἡ φυσικὴ τῆς χώρας τοποθεσία, ἡ ἔκτασις, ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, ἡ ἰδιοφυία τοῦ πνεύματος αὐτῶν, τὰ ἦθη, οἱ νόμοι, τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα, οἱ πόροι, πλοῦτος ἢ πενία.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνεται, ὅτι ἡ ἐκ τῶν προτέρων ἀνάγκη τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ πολιτεύματος ὡς τοῦ πάντων καλλίστου εἶνε ματαιοσχολία, οὐδὲ δύνανται νὰ τεθῶσι γενικοὶ κανόνες. Ὅ νὰ

μος τῆς μεταβολῆς εἶνε ἀνθρώπινος νόμος· τὸ δὲ πολίτευμα κατ' ἀνάγκην ὑφίσταται τὸν νόμον τοῦτον.

§ 145. Μορφολογία τοῦ πολιτεύματος.

Ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ πραγματώσει τὸ πολίτευμα κατ' ἐξωτερικὴν μορφήν παρίσταται ὑπὸ τρεῖς ἀρχικοὺς τύπους, καθ' ὅσον πρωτοστατεῖ ἐν αὐτῷ οὗτος ἢ ἐκεῖνος τῶν τριῶν κοινωνικῶν παραγόντων, τοῦ μονάρχου, τῶν ὀλίγων, ἢ τοῦ συνόλου. Οὕτως ἡ πολιτεία διαίρεται ἀναλόγως τῶν τριῶν τούτων θεμελιωδῶν διακρίσεων εἰς μοναρχικὴν, ἀριστοκρατικὴν καὶ δημοκρατικὴν. Ἡ διαίρεσις αὕτη, κρατούσα ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου (1), δὲν εἶνε ἀληθῆς κατ' οὐσίαν. Δυνατὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῶν εἰρημένων πολιτειακῶν εἰδῶν νὰ λειτουργῇ μετὰ τοῦ κράτους παράγοντος καὶ ἕτερος ἐπικουρικὸς τοῦ κύρους αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν συμπεραίνεται, ὅτι ἡ τριχοτομία αὕτη δὲν εἶνε τέλειον ἀληθῆς κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μόνον μορφήν, ὑφ' ἣν παρίσταται τὸ πολίτευμα ὡς μοναρχικόν, ἀριστοκρατικόν, ἢ δημοκρατικόν.

§ 146. Μοναρχία.

Ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελιξεί τῆς πολιτείας ἡ μοναρχία φαίνεται οὔσα ἡ ἀρχικὴ αὐτῆς μορφή, εἰ καὶ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύεται ἐπαρκῶς ἐκ τῶν χρονικῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐμφανείας ὁ ἄνθρωπος στερεῖται συνειδήσεως, κρίσεως. Ἐν δὲ τῇ καταστάσει ταύτῃ, καθ' ἣν ἐγκυμονεῖται διαρκῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀγών, ἀπειλῶν καθ' ἑκάστην στιγμὴν τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, ἢ προσφυγῆ εἰς τὸν ἰσχυρότατον, τὸν δυνάμενον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν, ἢ νὰ ἀποκρούσῃ μετ' ἐπιτυχίας τὰς ἐπιδρομὰς ἀντιζήλων πολεμίων, εἶνε τὸ φυσικώτατον καταφύγιον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι παρά τισι φυλαῖς, ἀνηκούσαις εἰς τὸν γενεαλογικὸν κλάδον τῶν Ἀρίων λαῶν, ἀπαντῶσι παραδείγματα ἀρχηγόνων δημοκρατικῶν κοινωνιῶν, ἀλλὰ ταῦτα σπάνια εἶνε, κρατεῖ δέ, εἰ καὶ ἀσθενές, τὸ μοναρχικόν στοιχεῖον. Ἡ

(1) Θάλεια, XXV.

μοναρχία εἶνε ἢ φυσικωτέρα πρωτόγονος ἐμφάνεια τοῦ πολιτεύματος, καθιερουμένη ὑπὸ τινος εὐτυχοῦς καὶ ἐμπνευσμένου στρατηλάτου, κατορθοῦντος νὰ ἐπιβληθῆ καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν καθολικὴν ἡγεμονίαν, ἀκολούθως δ' ὑπὸ τὴν κρατοῦσαν ἀκάγκη καὶ εὐπιστίαν ν' ἀναγάγῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τινὰ ὑπερφυσικὴν δύναμιν, περιβάλλον αὐτὴν διὰ τοῦ θεοῦ κύρους. Ἐνοπλος προφήτης εἶνε ὁ θεμελιωτὴς τῆς τάξεως ταύτης, τῆς εἰρήνης, ἧς αἱ ἀπαρχαὶ ἐκδηλοῦνται γόνιμοι καὶ σωτήριοι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐκλιπούσης ἀναρχίας· ἡ θεοκρατικὴ αὕτη σύλληψις τῆς μοναρχίας κατὰ τὴν πρώτην ἱστορικὴν ἐμφάνειαν τῶν λαῶν εἶνε κοινωνικὴ ἀνάγκη. Ἀπὸ καταστάσεως ἀγρίας ἐξερχόμενος ὁ ἄνθρωπος, προσπαθῶν ὅσον ἔνεστι νὰ ἀπολαύσῃ τῶν ἀγαθῶν τῆς εὐνομίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, δὲν διστάζει νὰ θυσιάσῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ τὴν προσωπικότητα εἰς τὸν δυνάμενον νὰ προστατεύσῃ τὰ δίκαια ταῦτα, ἀποδίδει δ' εἰς αὐτὸν ἐκ σεβασμοῦ θείας ιδιότητος. Ἡ μυστικὴ αὕτη ἀρχή, καθ' ὅσον σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταται ἀνερμήνευτος καὶ ἀκατανόητος, κατὰ τοσοῦτον φοβερωτέρα, ἄρα σεβαστοτέρα, οὐδενὸς ἀμφισβητοῦντος τὴν καταγωγὴν αὐτῆς. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ χάους καὶ τῆς ἀναρχίας ἡ θρησκεία μεγάλην ἔχει ἀποστολήν, καθὼ δὲ προνοοῦσα ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ τε ἄρχοντος καὶ τῶν ἀρχομένων, καθίσταται ἤδη τὸ ξίφος τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας.

Ἄπαντες οἱ βασιλεῖς τῆς πρώτης ταύτης τῶν λαῶν περιόδου, εὐρυτέραν ἢ περιορισμένην ἀσκοῦντες ἐξουσίαν, διεκδικοῦσι συνήθως θείαν τὴν καταγωγὴν, ἱεροὶ κηρυσσόμενοι ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἀποκαλύψεως, ὡς τοιοῦτοι δ' ἀναγνωρίζομενοι ὑπὸ τοῦ εὐπίστου λαοῦ, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐρμηνεύσῃ ἄλλως τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἀνατολῆς ἐκπροσωποῦσι τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς θείας φύσεως καὶ δυνάμεως. Ὁ Σαοὺλ χρίεται ὑπὸ τοῦ προφήτου Σαμουὴλ κατ' ἐντολήν τοῦ Θεοῦ. Οἱ βασιλεῖς τοῦ Ὀμήρου καλοῦνται διογενεῖς καὶ διοτρεφεῖς, παρὰ τὴν καταπνέουσαν δημοκρατικὴν αὔραν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας· τοῦτ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἐν ταῖς παραδόσεσι τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ρώμης. Οἱ βασιλεῖς τῶν Γερμανῶν ἀξιοῦσιν ἐπίσης, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοῦ τῆς χώρας θεοῦ· μετὰ δὲ τὴν μεγάλην αὐτῶν μετανάστευσιν λαμβάνουσι τὸ χρίσμα τῆς θείας ἐντολῆς καὶ εὐλογίας διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἐπισκόπου, ὡς τοποτηρητοῦ τοῦ

θεοῦ καὶ δημιουργεῖται οὕτως ἡ πολυθρύλητος θεωρία τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ κοσμικοῦ ξίφους. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον Ναπολέον ὁ πρῶτος, ἐπίορκος υἱὸς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐπικαλεῖται τὸ κῦρος τοῦ θείου δικαίου καὶ προσκαλεῖ τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης εἰς τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ, ἵνα στεφθῆ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, ἀνανεῶν οὕτω τὸ παλαιὸν δίκαιον τοῦ Κλόβιος καὶ τοῦ Μεγάλου Καρόλου. Παρὰ τὸ θεμελιῶδες αὐτῆς ψεῦδος ἡ θεοκρατικὴ Μοναρχία προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς πρώτας ἐκείνας κοινωνίας, αἵτινες ὑπὸ διάφορον πολιτικὸν σύστημα, ἐν ἀκοσμίᾳ διαβιοῦσαι καὶ ἀνομίᾳ, θὰ ἦσαν ἐς ἀεὶ θύματα τῆς ἀναρχίας. Τὸ κυριώτατον ἔρεισμα ἄρα τῆς πρώτης μοναρχίας εἶνε ἡ θρησκεία· δι' αὐτῆς καθίσταται σεβαστή, ἐπιβάλλεται δ' ἐπὶ τοῦ λαοῦ, συγχέοντος τὴν φύσιν τῆς βασιλείας μετὰ τῆς θείας φύσεως. Ὑπῆρξαν βεβαίως πλέον ἢ ἅπαξ ἀριστοκρατικαὶ ἢ δημοκρατικαὶ πολιτεῖαι, ἐπίσης ἀνάγουσαι τὸ δίκαιον αὐτῶν εἰς τὸ θεῖον κῦρος, οἷα ἡ ἐπὶ τῶν Κριτῶν θεοκρατικὴ πολιτεία τῶν Ἰουδαίων καὶ τινες ἄλλαι ἐν τε τῷ ἀρχαίῳ καὶ τῷ νεωτέρῳ κόσμῳ, οὐχ ἦττον τὸ μυστήριον τῆς θείας βουλήσεως δὲν δύναται νὰ νοηθῆ τόσο ἐναργῶς παρ' ἑτέρῳ πολιτειακῷ εἶδει, ὅσον ἐν τῇ μοναρχίᾳ. Ὁ μονάρχης ζῶν ἀπομακρυσμένος, ἀθέατος καὶ δυσπρόσιτος, κτᾶται σὺν τῷ χρόνῳ μυστικὴν τινὰ δύναμιν, ἧς ἔμπροσθεν δὲν δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ ἐλευθερίαν βουλήσεως καὶ ἐρεύνης τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· πᾶσα τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ καὶ τῶν πράξεων ἐκδήλωσις δὲν ὑπόκειται εἰς συζήτησιν, ἄτε προσβαλλομένης αὐτῆς τῆς θείας βουλήσεως, ἧς ὁ μονάρχης εἶνε ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ἐνσάρκωσις. Ὅσακις ἐγένετό που ἀπόπειρα μοναρχικῆς παλινρθώσεως, προηγῆθη ἡ θρησκευτικὴ. Ἡ μοναρχία ἐρείδεται ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς πίστεως, ἐπὶ τῆς παραδόσεως, δὲν δύναται ἄρα νὰ ἔχῃ φυσικώτερον καὶ ἰσχυρότερον τῆς θρησκείας σύμμαχον.

Ἀπὸ τῆς τοιαύτης θρησκευτικῆς συλλήψεως τῆς μοναρχίας ἀπορρέει καὶ ἡ κληρονομικότης αὐτῆς παρὰ μιᾶς καὶ τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ. Ἐκ τῶν παραδόσεων τῆς ἱστορίας καταδείκνυται, ὅτι οἱ ἡγεμόνες τῶν πρώτων λαῶν εἶνε αἰρετοὶ συνήθως, προσφερομένης τῆς τιμῆς τῆς ἀρχηγίας τῷ κρατίστῳ καὶ ἰκανωτάτῳ. Μόνον δὲ διοργανουμένης τῆς κοινωνίας διοργανοῦται σὺν αὐτῇ καὶ ἡ μοναρχικὴ ἐξουσία, ἧς κύριον ἔρεισμα καθίσταται ἡ κληρονομικότης, τὸ πρῶτον μὲν παρὰ τῇ αὐτῇ

οικογενεία, ἀκολουθῶν δὲ τῷ πρεσβυτέρῳ υἱῷ ἢ τῷ πρεσβυγενεστέρῳ μέλει τῆς οικογενείας. Ἡ θεωρία τῆς κληρονομίας ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς σχέσεσι, καθ' ἣν τὰ μείζονα τῶν δικαιωμάτων κέκτηται ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν, κρατεῖ ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ τῶν πρώτων λαῶν, κατισχύοντος ἐν τῷ κληρονομικῷ δικαίῳ τῶν βασιλικῶν δυναστειῶν τοῦ συμφέροντος τοῦ κράτους καὶ τῆς δυναστείας· τοῦτο δὲ ἐξακολουθεῖ ἰσχυρὸν καὶ ἐν ταῖς μετὰ ταῦτα πολιτικαῖς κοινωνίαις, ὅποτε ἀναγνωρίζεται ἢ ἐν τῇ οικογενείᾳ ἰσότης τῶν τέκνων ἔνεκα λόγων πολιτικῆς ἀνάγκης. Μεγάλα κράτη κατεστράφησαν, διανεμηθέντων τῶν δικαίων τοῦ στέμματος ἐξίσου. Οὕτως ἀπώλετο, διανεμηθὲν μεταξὺ τῶν στρατηγῶν, τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐν βραδυτέροις δὲ καιροῖς τὸ τοῦ μεγάλου Καρόλου.

Ἡ θρησκευτικὴ ἱερότης τοῦ Μονάρχου καθίστησι βεβαίως καὶ ἀνεκτὴν καὶ ἀναγκαίαν τὴν μεταβίβασιν τοῦ στέμματος αὐτοῦ εἰς τι ἢ πολλὰ μέλη τῆς οικογενείας αὐτοῦ. Ἐκ τούτου προκύπτει μείζων ἀλληλεγγύη μεταξὺ λαοῦ καὶ μοναρχικῆς οικογενείας, ἐνδιαφερομένης ὑπὲρ τῆς εὐημερίας αὐτοῦ. Διὰ τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας ἐξασφαλίζεται ἡ τάξις, ἀποκαθίσταται μόνιμον κοινωνικὸν καθεστῶς, ἡκιστα δυνάμενον νὰ σαλευθῇ ἐν περιπτώσει χηρείας τοῦ θρόνου. *Le roi est mort, vive le roi!* Ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ ἐκδηλοῦται ἡ ἐνότης, ἡ ἀθανασία καὶ ἡ ἱερότης τῆς μοναρχίας, συνεχιζομένης ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης μεσοβασιλείας, δυναμένης νὰ θέσῃ ὑπὸ ἔλεγχον τὴν νομιμότητα καὶ τὸ κῦρος τοῦ μονάρχου καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Πρὶν ἢ διὰ τῆς θρησκευτικῆς ἐρμηνείας ἐπικυρωθῇ τὸ δόγμα τοῦτο, ὅποση προηγῆθη δοκιμασία ἀναρχικῆς καταστάσεως μετὰ θάνατον ἡγεμόνος, ὅποια πάλιν περὶ καθημαγμένον στέμμα ἐκ τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν συμφερόντων τῶν φατριῶν, τῶν ἀντιμαχομένων οικογενειακῶν ἀξιώσεων!

Ἡ αἰρετὴ μοναρχία, λογικὴ κατ' ἐπίφασιν, ἄτε ἀπορρέουσα ἀπὸ τῆς ὑποτιθεμένης ἐλευθέρως βουλήσεως τῶν ἐκλογέων, ὑπολείπεται τῆς κληρονομικῆς ἐν τῇ πραγματικότητι, καθισταμένη εὐρὺ στάδιον κοινωνικῆς ἀλληλομαχίας. Τὸ βασιλικὸν γόητρον, τὸ θεῖον κῦρος τῆς ἀρχῆς ἐκλείπουσιν ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τῶν περὶ συμφέροντα παλαιόντων ἐκλογέων· ἡ τοιαύτη μοναρχία καθίσταται λίαν πεζή, ἐστερημένη πάσης θείας μεγαλειότητος, ἥτις παρέπεται τῇ κληρονομικῇ μο-

ναρχία. Ἐκλειπούσης τῆς μεταξὺ ἔθνους καὶ μονάρχου ἀλληλεγγύης καὶ ἐνότητος, συνεχλείπει καὶ ἡ ἐνότης τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ ἰσχύος. Βεβαίως εἶνε θλιβερόν φαινόμενον ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας Κόμμοδος νὰ διαδέχεται τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εὐφυΐας μὴ οὐσῶν κληρονομικῶν προσόντων ἐν τῇ φυσικῇ διαδοχῇ τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν· εἶνε δὲ ἐπώδυνος δοκιμασία ἐν κοινωνίᾳ προηγουμένη ἢ εἰκὼν ἐξευτελιζομένης ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐξουσίας ἄνευ συνειδήσεως ἑαυτῆς, ἄνευ ζήλου ὑπὲρ τῶν δημοσίων συμφερόντων. Ἄλλ' ἡ βαθυτέρα μελέτη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἡ λογικὴ τῆς ἱστορίας, τὰ δεδομένα τῶν νόμων τῆς προόδου διδάσκουσιν, ὅτι παρὰ τὴν δοκιμασίαν ταύτην, παρὰ τὴν βεβήλωσιν τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας, προσβαλλομένης ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐν τῷ προσώπῳ ἀχρείου ὄντος, ἐπιβάλλεται ἡ κληρονομικὴ μοναρχία εἰς τὰ ἔθνη ὡς συνθήκη ἐδραίας κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ ἱστορία παρέχει παραδείγματα ἀκμαίων λαῶν, σθεναρῶν πολιτειῶν, πρωιμώτατα καταβληθεισῶν ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς αἰρετῆς μοναρχίας. Ἄν ἦτο δυνατόν ἐν ὠρισμένη ἡμέρᾳ ἐκάστου ἔτους νὰ κατελύετο πᾶσα ἀρχή, ἵνα γινώσκωσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ δεινὰ τῆς ἐλλείψεως αὐτῆς, ἐκάστου δικαιουμένου νὰ πράττῃ τὰ πάντα ἀτιμωρητῆ, θὰ ἦτο ἡ θετικωτέρα ἐξήγησις τοῦ χαρακτῆρος τῆς μοναρχίας ταύτης. Ἡ ἰσχυρὰ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἐξέλιπε τάχιστα ἐν μέσῳ τοῦ αἵματος καὶ τῆς ἀκολασίας αἰρετῆς στρατιωτικῆς μοναρχίας. Τὸ ἀκμαιότατον βασιλεῖον τῶν Ἰαγγελώνων ἐν Πολωνίᾳ παρήκμασε μετὰ βραχύτατον χρόνον ἐν μέσῳ τῶν διχονοιῶν τῶν ἐκλογέων τῆς μοναρχίας ἐκείνης, τῆς βασιλείας καθισταμένης κατ' ἀνάγκην ἐγωιστικῆς, ὑπηρετούσης τὰ ἴδια μᾶλλον συμφέροντα καὶ τὰ τῆς μερίδος, εἰς ἣν ὄφειλε τὴν ὑπαρξίν, ἢ τὰ καθολικὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Κακοήθης συναλλαγή, καθ' ἣν οἱ μεγιστᾶνες πλειοδοτοῦσι τὸ στέμμα εἰς τὸν πλείονα προσφέροντα.

Ἐμοῦ θανόντος, γαῖα μιχθήτω πυρὶ· τοιοῦτον ἔσται τὸ δόγμα τοῦ αἰρετοῦ μονάρχου, ἐνῶ ὑπὸ τὸ ἀντίθετον σύστημα ἀναπτύσσεται αἰώνιος, ἄρρηκτος δεσμὸς ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ ἀμοιβαίων συμφερόντων μεταξὺ λαοῦ καὶ βασιλείας. Ἡ δ' ἐν χρόνῳ ἐνότης τῆς μοναρχικῆς οἰκογενείας συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην καὶ τὴν ἐνότητα τῆς ἱστορικῆς ἀλύσεως, μὴ διασπωμένης ἐκάστοτε ἐπὶ κινδύνῳ τῆς τάξεως διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἡγεμόνος.

Ἡ μοναρχία, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἠθικοῦ νόμου λειτουργοῦσα, ἐκπροσωπεῖ τὸ πνεῦμα τῶν καιρῶν καὶ τὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων, ἀναγκαῖον οὖσα ἔρεισμα τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας. Ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία προὔπονοι πολιτικὴν ἀνατροφὴν καὶ αὐτονομίαν, ἠθικὸν χαρακτῆρα, ἐπιφαινόμενον ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου ἐν περιόδοις αὐτονομίας πνευματικῆς καὶ χειραφετήσεως. Πρὶν ἢ οὗτος προσηκόντως μορφωθῆ, λαμβάνων ἠθικὴν ἅμα καὶ κοινωνικὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν, πρὶν ἢ κατανοῆσθαι τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ἐν τε τῇ νομοθεσίᾳ καὶ τῇ διοικήσει, ἡ μοναρχία εἶνε ἡ ἀσφαλεστάτη πολιτειακὴ δύναμις πρὸς εὐημερίαν. Ὡς θεσμὸς ἐλέω Θεοῦ ἀνεξέλεγκτος καθιεροῖ τὴν νομιμότητα καὶ μόνιμότητα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, εἰς μηδεμίαν κριτικὴν καὶ συζήτησιν ὑποβαλλομένης. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη μοναρχία σὺν τοῖς ἐξασκουμένοις αὐτῆς δικαιώμασιν ὑποβάλλεται καὶ εἰς ἀντίστοιχα καθήκοντα. Ἀπορρέει μὲν ἀπὸ τῆς θείας βουλήσεως, ἐν ἣ κείται τὸ δικαίον τῆς ἰσχύος αὐτῆς, εἶνε ἡ παράστασις τῆς θείας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τάξεως, ἀλλ' ὑπὸ τὰς συνθήκας τῆς ἀγάπης καὶ τῆς βουλήσεως τοῦ λαοῦ. Ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει ὑποκαθισταμένης τέλει τῆς βουλήσεως τοῦ μονάρχου εἰς τὴν καθολικὴν βούλησιν, ἡ εὐκοσμος τάξις ἀλλοιοῦται. Ὁ νόμος δὲν εἶνε πλέον ὁ τῶν πάντων βασιλεύς, εἰς οὗ τὸ κῦρος καὶ αὐτὸς ὁ μονάρχης ὑποκύπτει. Ἄρχεται νέα τάξις· ἡ αὐθιχεσία τοῦ μονάρχου, ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ βούλησις εἶνε ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ νόμου, ὑποχωροῦντος εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἐνός. Ἐκλιπούσης τῆς ἀγάπης, ὁ φόβος εἶνε ὁ σύνδεσμος τῶν ἀνθρώπων· ἡ τιμὴ ἐκλείπει, ἡ ἀρετὴ προπηλακίζεται, ἡ ἀλληλεγγύη ἐκμηδενίζεται. Ἐν ταῖς τοιαύταις μοναρχίαις ὁ ἄνθρωπος φιλεῖ ἑαυτὸν μόνον(1). Τὸ πολίτευμα τοῦτο εἶνε ἡ παρέκθασις παντὸς πολιτεύματος, οὐδέποτε δυνατόν νὰ κατανοηθῆ ἐν κανονικῇ καταστάσει. Ἡ τυραννὶς εἶνε ἡ ἄρνησις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πολιτικῆς εὐκοσμίας, πρὸς οὐδὲν ἀποβλέπουσα κοινόν, ἢ πρὸς τὸ τῆς ἰδίας ὠφελείας. Τὸ ἀπόλυτον τοῦτο μοναρχικὸν καθεστῶς ἐλέγχει κατάστασιν λαοῦ, μὴ δυναμένου νὰ λύσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ πρόβλημα τοῦ βίου, ἀνατιθεμένου δ' εἰς τὸν κακουργότατον τῶν ἀνθρώπων τὸ παλλάδιον τῆς τάξεως καὶ τῆς

(1) Ich liebe die Menschheit, und in Monarchieen darf ich niemand lieben als mich selbst. (Schiller's Don Carlos 3-10).

ειρήνης. 'Αλλ' εἶπεν ἤδη ὁ Τάκιτος — *solitudinem faciunt, pacem appellant!*

'Αλλ' ὑπάρχουσι στιγμαὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν, καθ' ἃς ἡ ἄρσις τῆς λειτουργίας τῶν νόμων φαίνεται ἐπιβαλλομένη ἐξ ὑπερτάτων συμφερόντων. Πρὸ τῆς ὑφισταμένης ἀναρχίας καὶ ἀκοσμίας, πρὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀπειλοῦντος κινδύνου, ζητεῖται ὁ παράκλητος τῆς σωτηρίας ἀνὴρ, ὁ δεσπότης, ὁ συμπήζων τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις καὶ δημιουργήσῃ εὐκοσμον τάξιν πραγμάτων. Ἡ ἱστορία δὲν εἶνε ξένη πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης, οὐ τὴν θεωρίαν ἀνέπτυξε μετὰ πολλῆς λογικῆς δεινότητος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἠθικῶν ἐπιχειρημάτων ἰδίᾳ ὁ Μακκιαβέλλης· ἐπεζήτησαν δὲ τοιαύτην λύσιν τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος τῆς πατρίδος αὐτῶν πλέον ἢ ἅπαξ θεωρητικοὶ τε καὶ πρακτικοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες ἐξ ἀντιθέτων πολλάκις πολιτικῶν ἰδεῶν τῶν τοῦ πολίτου τῆς Φλωρεντίας.

Ἡ σκηνὴ αὕτη πλέον ἢ ἅπαξ ἐπανελήφθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐπαναληφθήσεται ἴσως. Ὑπάρχουσιν ἡμέραι, ὅποτε ἡ κοινωνία ἔνεκα ἐσωτερικῶν σφαιδασμῶν ἢ ἐξωτερικῶν ἀγώνων αἰσθάνεται ἑαυτὴν ἄτονον καὶ ἀνεπαρκῆ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα ἑαυτῆς διὰ τῆς νομιμότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Προηγηθέντα ἀτυχήματα ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτῆς τὸ θάρρος, τούτου δ' ἔνεκα ἀποδέχεται ἀσμένως τὸν τολμηρὸν φιλόδοξον, ὅστις ἤθελεν ἀναλάβῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν πραγμάτωσιν κρείττονος καταστάσεως, πατάσων τοὺς τε ἐσωτερικοὺς καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Καὶ παρὰ τῷ φιλελευθερωτάτῳ τῶν λαῶν καθίσταται τότε ἀναγκαῖον μοναρχικὸν καθεστῶς ὑπὸ τὸν αὐθαιρετώτατον τῶν τύπων, ἐξαγοραζομένης τῆς τάξεως διὰ τῆς ἐλευθερίας. Οὗτος εἶνε ὁ θεσμὸς τῆς δικτατορίας, ὃν τοσάκις ἐφήρμοσαν οἱ Ρωμαῖοι, αἰέποτε ἐπ' ἀγαθῷ. Εἰς τὴν τοιαύτην εὐεργετικὴν παρέμβασιν ἐνὸς προσώπου ὀφείλει ἡ ἱστορία οὐκ ὀλίγας τῶν καλλίστων αὐτῆς σελίδων, ἀπαρχὰς πολλάκις νέου βίου ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς πολιτικῆς δικτατορίας. Καὶ ὅτε μὲν αὕτη εἶνε προσωρινή, οἱ λαοὶ οὐδὲν ἔχουσι ν' ἀπολέσωσιν, ἀλλ' ὅτε καθίσταται μακροχρόνιος, τοῦ μονάρχου ἐπιζητοῦντος νὰ δημιουργήσῃ νέαν δυναστικὴν τάξιν ἐπὶ βλάβῃ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ, ἡ τοιαύτη τάξις καταλήγει πάντοτε εἰς καταστροφὰς καὶ ἐρείπια, ἐκλείποντος τοῦ κτηθέντος ἀγαθοῦ, ἀφαιρουμένου ὑπὸ τῆς μοναρχικῆς φιλοδοξίας. Χάριν τῆς τάξεως ἀπώλετο

ἡ ἐλευθερία· ἀλλ' ἐπέρχεται μετὰ βραχὺ ἡ γαλήνη τοῦ θανάτου ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον κηδεμονίαν μοναρχικῆς ἐξουσίας, ἐνδιαφερομένης ὑπὲρ ἑαυτῆς μᾶλλον ἢ ὑπὲρ τοῦ τόπου.

Παρὰ τὰς ἐν τῇ φύσει τῆς μοναρχίας κειμένας ἐλλείψεις, τὸ πολίτευμα τοῦτο παρέσχε μεγάλας εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς κοινωνικῆς προόδου ὑπηρεσίας. Τὰ ἐθνικὰ προβλήματα, αἱ ιδέαι, δὲν πραγματοποιοῦνται εὐχερῶς διὰ τῶν ἐν ταῖς συνελεύσεσι συζητήσεων, ὅσον διὰ τοῦ ξίφους τοῦ ἐνός. Οὕτως ἐπετεύχθη ἡ ἐθνικὴ ἐνότης καὶ τὸ μεγαλεῖον πλείστων, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων λαῶν, διεδόθησαν δ' ἀνά τὸν κόσμον ἠθικαὶ ιδέαι. Τὸ ξίφος ἐπρωτοστάτησε μᾶλλον πολλάκις τοῦ λόγου. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην ἡ μοναρχία εἶνε χρησιμώτερον πολίτευμα ἢ πᾶν ἄλλο, ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ μείζονος ἠθικότητος. Ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ δὲν δρᾷ πάντοτε ἡ λογικὴ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρωταγωνιστεῖ τὸ πάθος καὶ τὸ συμφέρον· νέα τις δὲ ιδέα, ἔχουσα λόγον ἱστορικῆς πραγματώσεως, ἐπιτυγχάνεται κατ' ἀνάγκην διὰ τοῦ ξίφους ἐνός μονάρχου, συγκεντροῦντος ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ διὰ τῶν ἀτελευτήτων συζητήσεων κοινοβουλευτικῶν σωμάτων.

Ἡ μοναρχία, διαφθειρομένη διὰ τῆς τυραννίδος, ἀπόλλυσι τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἄγουσα τὸ ἔθνος ἀπὸ καταστροφῆς εἰς καταστροφήν, ἵνα συνεκλίπη καὶ αὕτη ἐπὶ τέλους. Ὑπὸ τὴν κηδεμονευτικὴν καὶ καταστρεπτικὴν συγκέντρωσιν αὐτῆς, ἀπορροφώσης πᾶσαν ἐθνικὴν ιδέαν καὶ αὐτονομίαν, ἐκλείπει πᾶσα πρὸς τὰ πρόσω ἐξέλιξις. Ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ μόνον ἡ μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τινὰ τελειότεραν μορφήν εἶνε ἡ ὁδός, ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Τέως ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους περιορίζετο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μονάρχου μόνον ἢ ἐν τῷ οἴκῳ εὐαρίθμων μεγιστάνων, ἐφ' ὧν ἐρείδεται τὸ μοναρχικὸν καθεστῶς· ἡ δὲ μεγάλη τάξις τῆς κοινωνίας διετέλει ἀποκεκλεισμένη πάσης συμμετοχῆς. Ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῆς, πολλάκις δὲ καὶ μεταξὺ τῆς τάξεως τῶν εὐπατριδῶν, ἀναφαίνονται ὑπέρτεροι χαρακτῆρες, δυσχερῶς φέροντες τὸ πάρον· οὗτοι ἐπωφελοῦνται τῆς πρώτης εὐκαιρίας πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως· ἂν δὲν τύχῃσι τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν, δὲν θὰ εὕρωσι καὶ ἀντίστασιν. Ἡ ὁ λαὸς φέρει βαρέως τὴν τυραννίδα καὶ δὲν θέλει ἀδιαφορήσῃ, προσφέρων τὴν συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὸ τὸλ-

μημα, ἢ θέλει μείνη ἀμέτοχος. Ἐκ τῆς τοιαύτης μεταμορφώσεως τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος δημιουργεῖται νέος τύπος, τελειότερος καὶ ζωτικώτερος, μεταφερομένου τοῦ κέντρου τῆς πολιτικῆς βαρύτητος ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἀτόμου εἰς πλείονα, εὐρυνομένης οὕτω τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας τῆς κοινωνίας. Οὕτως ἀναπτύσσεται τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, διαλυομένου τοῦ μοναρχικοῦ συστήματος, εὐρυτέρα τροποποιήσις ἐν τῇ συστάσει τῆς πολιτείας.

§ 147. Ἀριστοκρατία.

Ὅπως ἡ μοναρχική, οὕτω καὶ ἡ ἀριστοκρατικὴ ἀρχὴ ἐπιφαίνεται ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης συστάσεως τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ἐν τῷ περὶ προσωπικῆς ὑπάρξεως καὶ συντηρήσεως ἀγῶνι ἀνώτεροι χαρακτῆρες ἐπιβάλλονται ἐπὶ τῶν κατωτέρων· ἰσχυρότερος ὀργανισμὸς κρατεῖ τοῦ ἀσθενεστέρου. Τὸ φυσιολογικὸν τοῦτο γεγονός, ἀναγνωρίζομενον ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως, περιβάλλεται πολλάκις καὶ διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ κύρους. Οὕτως ἀποτελεῖται πολλαχοῦ ἡ τάξις, προαγομένη καὶ κραταιουμένη σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς κληρονομικῆς ἐξελιξέως. Ἐκτὸς τῆς ἀφορμῆς ταύτης, ἄλλη ἀρχὴ τῆς ἀριστοκρατίας εἶνε ἡ κατάκτησις, κατάληψις χώρας τινὸς ὑπὸ λαοῦ ἀνωτέρας φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ρώμης· ἐντεῦθεν δημιουργεῖται ἀπότομος ἀνισότης μεταξὺ κατακτητητῶν καὶ κατακτηθέντων, ὑπεροχὴ τῶν πρώτων ἐπὶ τῶν δευτέρων, τάξις, ἐπέρχεται δὲ συνήθως καὶ αὐθις ἐπικουρος ἡ θρησκεία πρὸς ἐρμηνείαν ἱστορικοῦ γεγονότος, βασιζομένου πράγματι ἐπὶ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς παραγνωρίσεως τῶν φυσικωτάτων τοῦ ἀνθρώπου δικαίων.

Ἐν τῷ μοναρχικῷ καθεστῶτι ἡ ἀριστοκρατία ἐξασκεῖ μεγίστην δύναμιν καὶ ἀποστολήν, εἶνε τὸ κυριώτατον αὐτοῦ ἔρεισμα. Ἐκ ταύτης ἐκλέγονται οἱ ἐπίλεκτοι τῆς θρησκευτικῆς τάξεως καὶ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἐφ' ὧν ἰδίᾳ ἐρείδει τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ὁ μονάρχης. Οὐχ ἥττον δύνανται νὰ μορφωθῶσι καὶ ἄλλοι τύποι ἀριστοκρατίας, καθ' ὅσον κρατεῖ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκτὸς τῆς θρησκείας καὶ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως ἄλλη τις κοινωνικὴ σχέσις. Ἐν ταῖς πάλαι ἐμπορικαῖς πολιτεῖαις τῆς Φοινίκης ἢ τῆς Καρχηδόνας, τῆς Ἑνετίας ἢ τῆς Γενοῦης, ἡ ἀριστοκρατία κατ' ἀνάγκην βασιζέται ἐπὶ τοῦ χρήματος.

Ἄλλ' ἐν ταῖς πρωτογόνοις κοινωνίαις, ὑπὸ τὸν τεράστιον ἀγῶνα φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἀνομοιοτήτων, ἡ ἀριστοκρατία λαμβάνει κατὰ φυσικὸν λόγον τὸν χαρακτῆρα θρησκευτικοῦ ἢ στρατιωτικοῦ σωματείου. Τοῦ δεινοῦ προβλήματος τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν ὄντων ἡ ἀνθρωπίνη συνείδησις ποθεῖ ἐπάρκει ὅσον ἔνεστι λύσιν. Τότε ὁ κατὰ πνευματικὴν ἰσχὺν ὑπερτερῶν, ὁ κατορθῶν νὰ ἐρμηνεύσῃ φυσικόν τινα νόμον, τούτου δι' ἕνεκα θεωρούμενος ὡς κατέχων τὴν κλεῖδα τῶν ἀπορρήτων τῆς δημιουργίας, ἐκμεταλλεύμενος τὴν ἄγνοιαν καὶ εὐπιστίαν τῶν πολλῶν, ἐπαγγελλόμενος τὸν ἐρμηνευτὴν παντὸς ἀλύτου μυστηρίου, δημιουργεῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ δικαιώματα. Οὕτως ὁ Βραχμὰν περιβάλλει διὰ θρησκευτικοῦ κύρους τὸ κράτος αὐτοῦ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τάξεων, μεθ' ὧν εἰς οὐδεμίαν διατελεῖ συνάφειαν· καθ' ὅσον ἡ κοινωνία εἶνε θεοκρατικωτέρα, κατὰ τοσοῦτον καὶ αἱ τοιαῦται τάξεις εἶνε ἀγερωχότεραι, μᾶλλον τῶν ἄλλων διατελοῦσαι ἀποκεκλεισμένα· ἢ μετ' αὐτῶν συνάφεια εἶνε βεβήλωσις τῆς θεότητος. Σὺν τῇ ἱερατικῇ ταύτῃ ἀναπτύσσεται παραλλήλως καὶ ἡ στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία, λαμβάνουσα ἰδίᾳ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς κατακτήσεως, καθισταμένη δὲ ἰσχυρὸν ἔρεισμα τῆς μοναρχικῆς τάξεως.

Ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ αὐτῆς καθορισμῷ ἡ ἀριστοκρατία δηλοῖ ἰδίᾳ τὸ κράτος τῶν ἀρίστων, τὴν κυβέρνησιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ὑπὸ τῶν ὑπερόχων ἀνδρῶν δικαίῳ ἀρετῆς ἢ ἱκανότητος· ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πολιτείας, εἴτε κληρονομικόν, εἴτε αἰρετόν, εἶνε μᾶλλον τῆς μοναρχίας ὑποπτον καὶ ἐπικίνδυνον, ἀσθενέστερον δ' αὐτῆς. Ἡ κληρονομικὴ ἀριστοκρατία φέρει τὰς αὐτὰς καὶ μείζονας ἐλλείψεις τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας, ἀνατιθεμένης τῆς διευθύνσεως τῶν κοινῶν λόγῳ γένους εἰς ομάδας ἐγωιστικὰς, ἀποκλειστικὰς, περὶ οὐδενὸς ἄλλου μεριμνῶσας ἢ περὶ τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ τῆς τάξεως. Πρὸ τοῦ συμφέροντος τούτων ὀλιγωρεῖται τὸ ἐθνικόν. Ἄλλὰ καὶ ἡ αἰρετὴ ἀριστοκρατία, σπάνιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ φαινόμενον, διαφθείρεται ἐπίσης εὐχερέστατα εἰς ὀλιγαρχικὴν τιμοκρατίαν, ἀναγνωριζομένων ἀποκλειστικῶν δικαιωμάτων εἰς εὐαρίθμους πολίτας, ἠκιστα συνδεδεμένους πρὸς τὸ ἔθνος, ἐκ φιλαυτίας δὲ καὶ πλεονεξίας θυσιάζοντας τὰ κοινὰ συμφέροντα εἰς τὰ ἑαυτῶν, ἀντὶ πάσης ἰδέας θεοποιούντας τὸ χρῆμα, οὐ ἢ κτῆσις καὶ ἡ ἀπόλαυσις εἶνε τὸ μόνον ἐλατήριον τοῦ βίου αὐτῶν.

Ὡς ιστορική τῆς πολιτείας ἐκδήλωσις ἡ ἀριστοκρατία προκαλεῖ τὴν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν, τὴν ἀπέχθειαν, τὰ ἀμοιβαῖα μῖση. Κρηπὶς αὐτῆς καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ οὐχὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἰκανότης, ἀλλ' ἡ καταγωγὴ καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς προλήψεις. Ἀποκεκλεισμένη διατελοῦσα ἐπὶ γενεᾶς ἀπὸ τῶν ἄλλων τάξεων, σπανίως μετέχουσα τῆς ἀληθοῦς ἐκπολιτιστικῆς ἐργασίας καὶ κοινωνικῆς κινήσεως τοῦ ἔθνους, ἐπιστημονικῆς, καλλιτεχνικῆς, γραμματολογικῆς, ἀλλ' ἀξιοῦσα τὸ προνόμιον τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς διοικήσεως, συντελεῖ μᾶλλον, διαφθειρομένη ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ, εἰς τὴν πρόκλησιν παθῶν καὶ ζηλοτυπιῶν ἢ εἰς τι ἀληθῶς γενναῖον. Ὑπὲρ ἑαυτῆς συντάσσει καὶ ἐρμηνεύει τὸν νόμον. Ὑπερόπτις δεικνυμένη πρὸς τὸν λαόν, ἐστὶν ἀείποτε μισητὴ παρ' αὐτῷ, καραδοκοῦντι τὴν στιγμὴν τῆς ἐξεγέρσεως.

Βεβαίως ὑπὸ τὸ ἀριστοκρατικὸν καθεστῶς ἐκδηλοῦνται ἐνίοτε καὶ καλλιεργοῦνται γενναῖαι ἀρχαί, εὐγενῆ αἰσθήματα, δυσχερέστερον δυνατόμενα νὰ ἐκδηλωθῶσιν ὑπὸ τὸ κράτος ἀπολύτου κοινωνικῆς ἰσότητος. Ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῶν αἱ παλαιαὶ Ἀθῆναι, ἡ Ρώμη, ἡ Φλωρεντία ἄλλοτε, ἡ Ἀγγλία σήμερον, ἐπεδείξαντο ἐν κρισιμωτάταις ἡμέραις εὐγενῆ παραδείγματα φιλοπατρίας καὶ μεγαλοψυχίας μελῶν τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως· ταῦτα οὐδαμῶς εἶνε ἀρτίτοκα φυτὰ, δυνατόμενα πολλάκις νὰ μαρανθῶσιν ὑπὸ τὴν πρώτην πνοὴν ἰσχυροῦ ἐναντίου ἀνέμου, ἀλλὰ κορμοὶ ἰσχυρῶν δένδρων, δυναμένων μετὰ σθένους ν' ἀγωνισθῶσιν ἐπὶ μακρὸν κατὰ πάσης δυσχερείας· ἀλλ' εἶνε προσωπικὰ μόνον, κατ' ἐξαιρέσιν ὑφιστάμενα, ἥκιστα δὲ εἶνε προσόντα ὀλοκλήρου τάξεως. Noblesse oblige δὲν εἶνε πάντοτε ἴδιον τῷ ἀριστοκρατικῷ γένει· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὸ πρόσχημα αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν τήβεννον τῆς λεπτῆς ἀνατροφῆς κρύπτονται παντοῖα ἠθικὰ ἔλκη, κοινωνικὴ τερηδὼν.

Οἰαδήποτε προσωπικὴ ἢ κοινωνικὴ ἀρετὴ ἀναπτύσσεται καὶ ἐπιρρώννυται ἐν τῷ τοῦ βίου ἀγῶνι ὑπὸ τὴν δοκιμασίαν, ἐξ ἧς θέλει δημιουργηθῆ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους κοινωνίας. Αἱ προλήψεις τοῦ γένους, αἱ λεγόμεναι οἰκογενειακαὶ παραδόσεις δὲν ἐμπεδοῦσι πάντοτε ἐξόχους ἀρετάς. Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς τάξεως ὑπολανθάνει ἡ ἀρχὴ τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ μοναρχία ἐκπροσωπεῖ κρεῖττον τῆς ἀριστοκρατίας τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ συνείδησιν, τῶν συμφερόντων τῆς πρώτης ταυτιζομένων μετὰ τοῦ λαοῦ μᾶλλον τῶν τῆς δευτέρας.

Ἡ ἀριστοκρατία, ἀστοχοῦσα τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῆς σκοποῦ, ἐκλεί-
πούσης τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προσωπικῆς εὐγενείας, ἐκπροσωποῦσα
ὠρισμένα τάξεως συμφέροντα, μεταπίπτει εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν, φυτο-
βιοῦσα μᾶλλον ἢ ἀγωνιζομένη, ἐκλείπουσα ἄδοξος ἐν μέσῳ κοινω-
νίας στασίμου καὶ ἐστερημένης εὐγενῶν ἐλατηρίων. Ἀριστοκρατικαὶ
πολιτεῖαι, διαφθαρεῖσαι εἰς ὀλιγαρχικάς, παρέτειναν τὸν βίον ἐκ-
τάκτως διὰ τοῦ θαυμασίου αὐτῶν διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ. Ὑπὸ
τὰς ὑποθήκας τοῦ πολιτικοῦ ἐγωισμοῦ, τοσοῦτον ἐπιδεξίως δια-
γραφείσας ὑπὸ τοῦ Παύλου Σάρπη, κατώρθωσεν ἡ πολιτεία τῆς Βε-
νετίας γ' ἀγωνισθῆ εὐδοκίμως κατ' ἔθνων, διατελούντων ὑπὸ κρείττο-
νας συνθήκας· ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλους ἡ καταστροφὴ
ἀνευ ἐκδηλώσεως τοῦ ἐλαχίστου ἠθικοῦ σθένους, τῆς ἐνδόξου ἀντι-
στάσεως, ἣτις ἐχαρακτήρισε τὴν πτώσιν ἐνίων μοναρχιῶν, ἐπικαλου-
μένη τούλάχιστον τὴν συγγνώμην ἐνόχου παρελθόντος.

Οἱ ἀρχαῖοι βωμοί, ὧν ἔμπροσθεν ἐγονυπέτει ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἡ
ἀνθρωπότης, κατέπεσον ὑπὸ τὴν κατίσχυσιν τῶν νέων ἰδεῶν τῆς ἐλευ-
θερίας καὶ τῆς ἰσότητος, ἡ δὲ ἀριστοκρατία τῆς ἐκκλησιαστικῆς τά-
ξεως καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ξίφους ἐξέλιπε παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν
νεωτέρων λαῶν ἐν τῷ σωτηρίῳ ἀνταγωνισμῷ τοῦ λόγου καὶ τῆς συ-
ζητήσεως. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς τοιαύτης ἀριστοκρατίας τοῦ
γένους καὶ τῶν πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν ἀπειλεῖ ἀπὸ τινος χρόνου νὰ
ιδρύσῃ τὸ κράτος αὐτῆς ἀριστοκρατία διάφορος τὴν φύσιν, ἡ ἀρι-
στοκρατία τοῦ χρήματος. Ἡ πλουτοκρατία αὕτη δὲν εἶνε ὄλως γέννημα
τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, βιομηχανικοῦ καὶ χρηματιστικοῦ· παρατηρήθη
παρὰ τε τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων πολιτειολόγων, ἐχαρακτη-
ρίσθη δ' ὡς ἐν τῶν χειρίστων πολιτικῶν εἰδῶν(1). Ἀληθῶς· παρὰ τοῖς
ἀριστοκρατικοῖς τοῦ γένους καὶ ἐκπεπτωκόσιν ἐνίοτε ὑφίστανται λεί-
ψανα εὐγενείας, ἐπιβάλλοντα κοινωνικάς τινὰς ὑποχρεώσεις, ἀλλὰ παρὰ
τοῖς πλουτοκρατικοῖς οὐδὲν ζώπυρον ἀρετῆς καὶ φρονήματος ὑφίσταται.
Ὁ ἐπίγειος θεὸς εἶνε τὸ χρῆμα, ἡ ἐπιδίωξις τοῦ εὐτελεστάτου συμφέρον-
τος· ὁ προσωπικὸς ἐγωισμὸς παρακολουθεῖ τῇ αὐξήσει τοῦ χρήματος.
Ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος σχεδὸν ἐκμηδενίζεται ἐν τῇ πλουτοκρατικῇ πολι-
τείᾳ· ταπεινὸν κοσμοπολιτισμοῦ πνεῦμα διήκει διὰ πασῶν τῶν σχέσεων

(1) Τιμωμένου δὴ πλούτου ἐν πόλει καὶ τῶν πλουσίων ἀτιμωτέρα ἀρετὴ τε καὶ οἱ
ἀγαθοί (Πλ. Πολ. 550).

αὐτῆς· *ubi bene, ibi patria*. Τὰ πάντα ἐν τῇ τοιαύτῃ κοινωνίᾳ, ἀρετή, τιμὴ, μεγαλοφροσύνη, τιμῶνται ἀντὶ χρήματος. Τὰ γράμματα, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, ἢ πολιτικὴ ἀρετὴ σπανίως εὐδοκιμοῦσιν. Ἡ νεωτέρα κοινωνία ὀφείλει πεφροντισμένως νὰ μελετήσῃ τὸ φαινόμενον τῆς νέας ταύτης ἀριστοκρατίας, ἣτις ἀπειλεῖ νὰ μηδενίσῃ ἐν τῇ ἐκπολιτιστικῇ αὐτῶν δράσει ὑψίστας ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις. Ὁ πλοῦτος εἶνε μὲν ἰσχυρὸς παράγων προόδου, ἀλλὰ δέον νὰ ἔχῃ ἐπικουρικὴν μόνον σημασίαν. Ἀνατρεπομένων τῶν ὄρων, δι' ὧν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλειτούργησε, καθιστάμενος ἢ πρώτη κοινωνικὴ δύναμις καὶ ἀρετὴ, κατ' ἀνάγκην θέλει ἔχῃ ἀποτελέσματα ἀρνητικὰ πρὸς τὴν εὐνομίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀλληλεγγύην. Ἐν τῇ μανιώδει ροπῇ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων πρὸς κτήσιν χρήματος θέλει δημιουργηθῆσιν τῷ χρόνῳ ἄκοσμος τάξις, ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ιδέας. Τοιαύτη κοινωνία θέλει παραστήσῃ τὰ ἀνόσια φαινόμενα τῆς πτώσεως τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας ὑπὸ τοὺς Καίσαρας, ὅποτε εἶχεν ἐκλίπη ἢ ἠθικὴ ιδέα τῆς τοῦ γένους ἀρετῆς, οἱ δὲ ἐν Ρώμῃ ἐπήλυδες, κομίζοντες ἀπανταχόθεν τῆς ὑψηλίου ἐν ἀτιμίᾳ καὶ κακουργίᾳ συναθροισθὲν χρήμα, παρῆχον παραδείγματα ἐσχάτης ἐξαχρειώσεως καὶ βεβηλώσεως οὐχὶ τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐν τῇ πλουτοκρατικῇ πολιτείᾳ τὰ ἀξιώματα δὲν παρέχονται δι' ἀρετὴν, ἀλλὰ διὰ πλοῦτον. Οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν πολιτῶν εἶνε πρόθυμοι νὰ πωληθῶσιν εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα, πληρουμένου οὕτω τοῦ ὑπὸ Ἰουγούρθα περὶ Ρώμης ρηθέντος: *Urben venalem, et mature perituram si, emptorem invenerit.*

§ 148. Δημοκρατία.

Ἡ ἐλευθερία, ὡς παράγων τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ δικαίου ἐν τῷ κοινωνικῷ συνδέσμῳ, ἀναπτύσσεται ἰδίᾳ διὰ τοῦ πολιτεύματος ἐκείνου, δι' οὗ ἐκδηλοῦται φυσικώτερον ἢ βούλησις τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ λαοῦ, ἢ συνειδήσις αὐτοῦ ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐργασίᾳ, ἐν ἣ λαμβάνονται ὑπ' ὄψει καὶ ἐπιδιώκονται οὐχὶ μεμονωμένα συμφέροντα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἐνιαῖον συμφέρον τοῦ ἔθνους. Καθ' ὅσον ἢ ἀρχὴ τῆς ἀριστοκρατίας διαφθειρομένη ἐξασθενεῖ ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ καὶ ἐλαττοῦται τὸ ἀπαιτούμενον κῦρος καὶ κράτος, οὐ ἄνευ ἀδύνατον νὰ ἐξασφαλισθῇ